

RECENZJE

Sylwia Męćfal*

**Robert K. Yin, *Case Study Research.
Design and Methods (Fourth Edition),
Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2009***

Książka Roberta K. Yina¹ to czwarta edycja pracy poświęconej metodzie *case study* (studium przypadku). Kolejne wznowienie może świadczyć o tym, że książka cieszy się dużym zainteresowaniem w środowisku naukowym oraz wśród praktyków. Tytuł ten jest na liście lektur kanonicznych wielu brytyjskich uczelni, a jego kolejne edycje wzbogacane są nowymi przykładami badań z zastosowaniem metody *case study* (czwarta edycja zawiera 50 przykładów, a 25% z nich to zupełnie nowe treści). Praca wydana została w serii „Applied Social Research Methods” i jest polecana przez wydawcę podczas zajęć realizowanych w instytucjach edukacji, zarządzania, zdrowia publicznego, administracji publicznej, antropologii, socjologii czy politologii.

Książka wzbogacona jest licznymi opracowaniami graficznymi, m.in. oknami (*boxes*) podkreślającymi poszczególne omawiane elementy poprzez podanie

---

* Sylwia Męćfal – Katedra Metod i Technik Badań Społecznych, Instytut Socjologii, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki, ul. Rewolucji 1905 r. nr 41, 90-214 Łódź.

¹ Robert K. Yin to przewodniczący firmy COSMOS, która zajmuje się stosowanymi badaniami społecznymi. Tytuł doktora zdobył przeprowadzając eksperymenty laboratoryjne w zakresie nauk o mózgu i poznaniu. Z *case study* pierwszy raz zetknął się, pracując jako analityk dla New York City-Rand Institute, który przeprowadzał badania stosowane w celu poprawienia jakości warunków życia w mieście (wówczas stale się pogarszających). Przez ostatnie 30 lat doktor Yin przeprowadził liczne badania jakościowe (terenowe) oraz analizy ilościowe (statystyczne). Jest też autorem innych książek dotyczących *case study*: *Applications of Case Study Research* (2003), *The Case Study Anthology* (2004) oraz *Introducing the World of Education: A Case Study Reader* (2005), [na podstawie notatki o autorze: Yin (2009), s. 219]. Recenzowana książka miała pierwszą edycję w 1984 roku i do tej pory została przetłumaczona na siedem języków. Nie ma jednak polskiej wersji językowej tej książki.

przykładu badania, w którym dane rozwiązanie zostało zastosowane. Materiał zawiera też liczne diagramy, zestawienia, wskazówki (*tips*) oraz ćwiczenia, które można wykonywać samodzielnie (na podstawie dopiero co przeczytanego fragmentu tekstu). Każdy rozdział książki rozpoczyna się wyliczeniem tematów, które będą omawiane oraz kończy się podsumowaniem kluczowych kwestii, które zostały omówione. Czwarta edycja zawiera też liczne odniesienia i porównania metody *case study* do innych metod badawczych (zarówno jakościowych, jak i ilościowych) oraz przedstawia procedury etyczne, jakie powinni stosować badacze przeprowadzający studium przypadku.

Książka liczy 219 stron, na których zawarte są: słowo wstępne, wstęp, 6 rozdziałów, bogata bibliografia, indeks autorów, indeks przedmiotowy oraz notatka o autorze książki.

Rozdział 1 (Wprowadzenie: Jak rozpoznać, czy i kiedy stosować *case studies* jako metodę badawczą) zawiera rozważania o studium przypadku jako metodzie badawczej. Autor pokazuje podobieństwa i różnice pomiędzy tą metodą a innymi metodami stosowanymi w naukach społecznych (*case study* a eksperyment, *case study* a badania sondażowe, *case study* a dane zastane, *case study* a badania historyczne). W rozdziale tym R. Yin wskazuje też, kiedy możliwe jest zastosowanie studium przypadku (m.in. wtedy, kiedy badacz stawia pytania problemowe typu „jak?” oraz „dlaczego?”; do badania współczesnych zjawisk, nad którymi badacz ma niewielką kontrolę). Czytelnik znajdzie w tej części również próbę zmierzenia się autora z tradycyjnymi uprzedzeniami (zarzutami) wobec *case study*: brak rygoru w badaniach typu studium przypadku; brak lub niewielkie podstawy do generalizowania wniosków (autor wskazuje na inny typ generalizacji – generalizację analityczną, a nie statystyczną); czasochłonność oraz duża ilość otrzymywanych materiałów, które trudno poddać później analizie; brak bezpośredniej możliwości zbadania związków przyczynowo-skutkowych. W rozdziale prezentowane są też przykładowe definicje *case study* jako metody badawczej, a także propozycja definicji operacyjnej sformułowana przez autora². Rozdział kończy się krótkimi rozważaniami dotyczącymi zróżnicowania w obrębie metody oraz możliwościami zastosowania studium przypadku do: wyjaśniania (*explain*), opisu (*describe*), zilustrowania (*illustrate*), rozjaśnienia, lepszego zrozumienia (*enlighten*).

Rozdział 2 (Projektowanie *Case Study*) to najdłuższy z rozdziałów tej książki, w którym autor prowadzi czytelnika bardzo dokładnie, krok po kroku przez

---

² A case study is an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon in depth and within its real-life context, especially when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident. The case study inquiry copes with the technically distinctive situation in which there will be many more variables of interest than data points, and as one result relies on multiple sources of evidence, with data needing to converge in a triangulating fashion, and as another result benefits from the prior development of theoretical propositions to guide data collection and analysis (s.18).

fazę projektowania badania z użyciem metody studium przypadku. Robert K. Yin przykłada dużą wagę do tej fazy, gdyż to od niej, jego zdaniem, w dużej mierze zależy powodzenie całości przedsięwzięcia. Autor wyróżnia oraz opisuje 5 najważniejszych elementów, które powinny być zawarte w każdym projekcie badań z użyciem metody *case study*: pytania badawcze, przypuszczenia/sądy (*propositions*), jednostki analizy, logika postępowania przy odnoszeniu danych do wcześniejszych przypuszczeń/sądów, kryteria interpretacji rezultatów badania. Yin podkreśla też rolę teorii w projektowaniu badania z użyciem tej metody. Zaznacza, że tym studium przypadku różni się od strategii metodologii teorii ugruntowanej czy też badań z wykorzystaniem metody etnograficznej. Brak wskazówek teoretycznych podczas zbierania materiałów może, według niego, skutkować mylnym obrazem badanego zjawiska. Dużą część rozdziału stanowią kryteria oceny jakości projektów badań z użyciem *case study*. Projekty te muszą przejść cztery testy: trafności konstrukcyjnej (*construct validity*), trafności wewnętrznej (*internal validity*), trafności zewnętrznej (*external validity*), wiarygodności (*reliability*). Autor w przystępny sposób pokazuje, na czym mogą polegać te testy w przypadku *case study* oraz przedstawia główne punkty w formie tabeli (s. 41). Ostatnia część rozdziału dotyczy pojedynczych (*single*) oraz złożonych (*multiple*) projektów *case study*. Autor wyjaśnia i opisuje silne i słabe strony poszczególnych typów studium przypadku, przytacza przykłady takich projektów, co pozwala czytelnikowi na łatwe uchwycenie różnic pomiędzy projektami i podjęcie decyzji, jaki projekt będzie najbardziej odpowiedni, aby uzyskać odpowiedzi na własne pytania badawcze.

W rozdziałach 3 i 4 (Przygotowanie do zbierania danych za pomocą *case study* oraz Zbieranie danych za pomocą *case study*) nacisk położony jest na przygotowanie do fazy terenowej projektu badawczego oraz na samą realizację fazy terenowej. Rozdział 3 rozpoczyna się wyliczeniem cech i umiejętności, jakie powinien posiadać badacz realizujący studium przypadku (powinien zadawać „dobre” pytania i umieć interpretować odpowiedzi; powinien być dobrym „słuchaczem”; powinien łatwo się adaptować do sytuacji i być elastyczny; powinien dobrze panować nad informacjami, które chce pozyskać – to pozwoli uniknąć zbierania informacji zbędnych; powinien być wrażliwy i otwarty na pozyskiwanie informacji, które są niezgodne z jego założeniami – nie może być tendencyjny (*biased*)). Yin poświęca też uwagę etycznej stronie zbierania materiałów. Wskazuje na podstawowe zasady, których powinien przestrzegać badacz, aby chronić swoich informatorów oraz na konieczność przeszkolenia badacza do prowadzenia badań typu *case study*. Rozdział zawiera też obszernie informacje dotyczące tego, jak powinien wyglądać protokół (sprawozdanie) ze studium przypadku (autor prezentuje przykładowe materiały pokazujące, co powinien zawierać taki protokół). W rozdziale omówione są także procedury wprowadzające badacza w „teren”, jak np. list „wprowadzający” (*letter of introduction*), a także wskazówki dotyczące tego, jak przeprowadzić badanie pilotażowe *case study*.

Rozdział 4 z kolei pokazuje, jakie źródła danych mogą być wykorzystane przy przeprowadzaniu studium przypadku: od danych wtórnych – dokumentów, archiwów, nagrań, przez źródła pierwotne, wywołane przez badacza – wywiady pogłębione oraz te niewywołane przez badacza, dostępne dzięki obserwacji bezpośredniej oraz uczestniczącej, do wytworów kultury (urządzenia, narzędzia pracy, dzieła sztuki itd.) – choć te, jak twierdzi autor, mają relatywnie mniejsze znaczenie w większości studiów przypadku. Yin kończy rozdział wyliczeniem i opisem trzech podstawowych zasad zbierania materiałów: Zasada 1. Używaj wielu źródeł informacji (gdzie przedstawia też sposoby triangulacji wielu źródeł materiałów – triangulacja danych); Zasada 2. Stwórz bazę danych pochodzących z *case study* (gdzie przedstawia, jak można uporządkować materiał uzyskany w badaniach terenowych – baza danych powinna zawierać notatki badacza, dokumenty, tabele, wypowiedzi badanych); Zasada 3. Zachowaj materiały powstałe w każdym kroku procesu badawczego (*maintain a chain of evidence*) – tak aby każdy inny badacz był w stanie prześledzić proces badawczy – od pytań badawczych po raport z badań.

Rozdział 5 (Analizowanie danych zebranych metodą *case study*) skupia się na sposobach opracowania zebranych przez badacza materiałów. Jak przyznaje autor, jest to jeden z najmniej rozwiniętych oraz jeden z najtrudniejszych aspektów przeprowadzania badań z wykorzystaniem studium przypadku (s. 127). Yin stwierdza jednoznacznie, iż niedoświadczony badacz może napotkać największe trudności podczas analizy zebranych materiałów, gdyż istnieje niewiele wskazówek czy rad, jak postępować analizując uzyskane dane. „Wręcz przeciwnie, wiele zależy od indywidualnego stylu rygorystycznego empirycznego myślenia, które dany badacz posiada oraz od wyczerpującej prezentacji danych i wzięcia pod uwagę alternatywnych interpretacji”³ (s. 127). Jak stwierdza autor, poszukiwania formuł, „przepisów” na dobrą analizę materiałów z *case study* czy też narzędzi do tej analizy nadal trwają, jednak sam Yin wydaje się być sceptyczny wobec nich. Choć sądzi, iż nowe narzędzia i pomysły mogą być przydatne, to jednak podkreśla, że będą one przydatne jedynie wówczas, gdy badacz będzie wiedział, czego poszukuje (a do tego potrzebna mu jest ogólna strategia analityczna). Zanim jednak te strategie zostaną zaprezentowane, autor zaznacza, iż można wspomóc się w analizie systemami komputerowymi do tego przeznaczonymi (np. Atals.it, HyperRESEARCH, NVivo, The Ethnograph), jednak należy pamiętać, iż są to tylko narzędzia, które mają nas wspomóc w analizie – nie zanalizują za nas zebranego materiału. Strategie, którymi może posłużyć się badacz analizując zebrane dane, to: 1. Poleganie na teoretycznych przypuszczeniach (założeniach); 2. Stworzenie opisu

---

³ Oryginalny cytat: „Instead, much depends on an investigator’s own style of rigorous empirical thinking, along with the sufficient presentation of evidence and careful consideration of alternative interpretations.”

przypadku (pewnych kategorii opisu, które pomogą nam uporządkować materiał); 3. Używanie zarówno danych jakościowych, jak i ilościowych; 4. Sprawdzanie konkurencyjnych wyjaśnień.

Dużo miejsca w tym rozdziale autor poświęca również na opis pięciu technik analitycznych: dopasowywanie wzorów (*pattern matching*), budowanie wyjaśnień (*explanation building*), analiza szeregów czasowych (*time-series analysis*), modele logiczne (*logic models*), synteza/analiza porównawcza przypadków (*cross-case synthesis*). Wykorzystanie każdej z tych technik przedstawione jest za pomocą licznych przykładów pochodzących z przeprowadzonych badań, opisane są odmiany poszczególnych technik, a także problemy, jakie mogą się pojawić, kiedy zdecydujemy się na zastosowanie określonej techniki. Na zakończenie rozdziału Yin podkreśla, że każdy badacz powinien zrobić wszystko, aby jego analiza posiadała jak największą jakość. Badacz powinien: 1. przykładać uwagę do wszystkich zebranych danych (*attend to all the evidence*); 2. odnieść się, jeśli to możliwe, do wszystkich głównych konkurencyjnych interpretacji (*address all major rival interpretations*); 3. odnieść się do najważniejszego aspektu przeprowadzanego studium przypadku (*address the most significant aspect of the case study*); 4. używać własnej wiedzy eksperckiej w przeprowadzanym studium przypadku (*use your own prior, expert knowledge*).

Rozdział 6 (Przygotowywanie raportu z *case study*) to ostatni rozdział recenzowanej pozycji. Zawiera on praktyczne rady dotyczące przygotowania raportu z przeprowadzonego studium przypadku. Yin jedynie wspomina o ogólnych zasadach raportowania i skupia się na specyfice raportów z przeprowadzonych *case studies*. Jego bardzo ogólna rada to rozpoczęcie pisania raportu jeszcze zanim zakończyła się faza zbierania i analizowania danych („The smart investigator will begin to compose the case study report even before data collection and analysis have been completed”, s. 165). Badacz powinien też zastanowić się, kto będzie odbiorcą takiego raportu. Często mogą to być odbiorcy niewywodzący się ze środowiska akademickiego, więc należy dostosować sposób pisania do potrzeb odbiorców. Autor wymienia cztery formy pisemnych raportów: 1. klasyczne sprawozdanie z analizy pojedynczego przypadku; 2. klasyczne sprawozdanie z analizy wielu przypadków; 3. raport „problemowy” (odpowiedni zarówno do studiów jednego, jak i wielu przypadków) – oparty na uporządkowaniu tekstu według stawianych pytań badawczych oraz uzyskanych na nie odpowiedzi; 4. raport przedstawiający analizę porównawczą analizowanych przypadków (możliwy do zastosowania, jeśli opisywanych jest wiele przypadków – *multiple-case study*). W ostatnim rozdziale Robert K. Yin podejmuje też rozważania dotyczące różnych rozwiązań kompozycji tekstu raportu (linearno-analityczna, porównawcza, chronologiczna, budująca teorię, budująca napięcie, nieustrukturyzowana, s. 176–179). Znajdują się tam wskazówki dotyczące tego, kiedy zacząć przygotowywać raport, jak radzić sobie z poufnością zebranych informacji (czy ujawniać prawdziwą tożsamość badanych czy zachować anonimowość informatorów) czy

jak wybrać recenzenta (spośród informatorów, badanych osób) wstępnej wersji raportu i w jaki sposób uwzględnić jego ewentualne uwagi.

W zakończeniu rozdziału jeszcze raz podkreślone są cechy dobrego studium przypadku: 1. musi być znaczące – analizowane przypadki powinny być nietypowe, interesujące według opinii publicznej lub/i powinny dotyczyć ważnych kwestii społecznych; 2. musi być „kompletne” (szczególna uwaga powinna być poświęcona odróżnieniu zjawiska od jego kontekstu, powinny być zebrane wyczerpujące dane, nie może być zakończone ze względu np. na brak czasu, środków); 3. musi wziąć pod uwagę różnorodne perspektywy czy interpretacje; 4. musi przedstawiać wyczerpujące dane; 5. musi być tak skomponowane, żeby angażowało czytelnika.

Warto wspomnieć, iż każdy rozdział książki *Case Study Research: Designs and Methods* zakończony jest zestawieniem (tabelarycznym) odniesień do materiałów z innych rozdziałów, które zawarte były w danym rozdziale, aby ułatwić odnalezienie konkretnego materiału. Zestawienie to zawiera też polecane dalsze lektury dotyczące danej kwestii (inne publikacje tego samego autora: *Applications of Case Study Research* (2003), *Case Study Anthology* (2004) wraz z numerami rozdziałów lub/i stron).

Praca Roberta K. Yina *Case Study Research: Designs and Methods* to, w mojej ocenie, bardzo dobrze, jasno i klarownie napisany przewodnik po metodzie *case study*. Bardzo bogaty materiał przykładowy oraz praktyczny jest największą zaletą tej książki. Autor odnosi się do wielu badań przeprowadzonych z wykorzystaniem metody studium przypadku, ilustrując w ten sposób poszczególne elementy procesu badawczego. Książka dostępna jest w Polsce jedynie w języku angielskim, jednak sposób prezentacji materiału sprawia, że czytelnicy, którzy posługują się językiem angielskim choćby w stopniu średniozaawansowanym, nie powinni mieć większych problemów z przyswojeniem sobie tego materiału.

Należy dodać, że na rynku polskim nie ma książki poświęconej w całości metodzie *case study*, częściej spotyka się publikacje dotyczące zastosowania tej metody w konkretnym projekcie badawczym. Przykładowo, Earl Babbie (2003) poświęca metodzie *case study* zaledwie dwie strony (s. 420–422). W innych publikacjach dotyczących badań jakościowych czytelnik znajdzie rozdziały poświęcone tej metodzie, m.in.: Denzin, Lincoln (2010) – rozdział 17, autorstwa samego Roberta E. Stake’a oraz wcześniejsza publikacja tego artykułu w: Korporowicz (1997); Silverman (2008) – głównie rozdział 9; Konecki (2000) – rozdział 7; Strumińska-Kutra, Kołodkiewicz (2012) – rozdział 1. Warte uwagi są też pojedyncze artykuły w pismach socjologicznych, np. Flyvbjerg (2005) – tłumaczenie tekstu oryginalnego, czy krótkie opracowanie terminu „studium przypadku” (*case study*) zawarte w *Słowniku socjologii jakościowej* (Konecki, Chomczyński 2012). Jednak nie są to publikacje tak szczegółowe czy tak dokładne, a jednocześnie tak przystępne dla czytelnika, jak praca Roberta K. Yina.

Książka ta to lektura obowiązkowa dla każdego badacza, który podejmuje własne badania z zastosowaniem *case study*. Jest ona polecana dla studentów studiów magisterskich oraz doktoranckich, jednak w moim przekonaniu tekst ten nie powinien być zbyt trudny dla studentów studiów licencyjnych, którzy przeszli podstawowy kurs z metod badań społecznych.

Bibliografia

- Babbie E. (2003), *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 420–422
- Chomczyński P., Konecki K. T. (2012), *Słownik socjologii jakościowej*, Hasło: Studium przypadku (*Case study*) – oprac. B. Pawłowska, Wydawnictwo Difin SA, s. 268–272
- Flyvbjerg B. (2005), *Pięć mitów o badaniach typu studium przypadku*, „Studia Socjologiczne”, nr 2, s. 41–71
- Konecki K. T. (2000), *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Silverman D. (2008), *Prowadzenie badań jakościowych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, rozdz. 9, s. 167–181
- Stake R. E. (1997), *Jakościowe studium przypadku*, [w:] Korporowicz L. (red.), *Ewaluacja w edukacji*, Warszawa: Oficyna Naukowa
- Stake R. E. (2010), *Jakościowe studium przypadku*, [w:] Denzin N. K., Lincoln Y. S. (eds.), *Metody badań jakościowych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, t. 1, rozdz. 17, s. 623–654
- Strumińska-Kutra M., Kołodkiewicz I. (2012), *Studium przypadku*, [w:] Jemielniak D. (red.), *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, rozdz. 1, s. 1–40
- Yin R. K. (2003), *Applications of Case Study Research*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Yin R. K. (2004), *Case Study Anthology*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Yin R. K. (2009), *Case Study Research. Design and Methods* (Fourth Edition), Thousand Oaks, CA: Sage Publications